

MAUSOLEUL DE LA MĂRĂȘEȘTI

Lelia Pavel

Din Focșani, de la bariera Mărășești, drumul european E85 ce se îndreaptă spre Bacău, trece pe la kilometrul 201,6, unde apare silueta masivă a mausoleului ridicat chiar pe câmpul de luptă al marilor bătălii din vara anului 1917.

La sfârșitul anului 1916, în urma unor pierderi teritoriale, armata română își stabilise frontul la porțile Moldovei, între Carpați și Dunăre, așteptând declanșarea ofensivei eliberatoare.

Forțele centraliste sperau într-o victorie, printr-o ofensivă concentrică, a două grupuri de armate germane, în zonele Nămolosa și Oituz, ofensivă care va fi oprită de armata română.

Sucesiunea în timp a acțiunilor militare din vara anului 1917 a generat trei operații militare: operația ofensivă a Armatei a 2-a română în zona Mărăști, cunoscută sub denumirea de Bătălia de la Mărăști; operațiunile de apărare ale Armatei 1-a române în zona Mărășești și a aripii drepte a Armatei a 2-a în zona Oituz, cunoscute ca Bătălia de la Mărășești și Bătălia de la Oituz.

Rezistența eroică a ostașilor români pe toate cele trei fronturi a spulberat planul inamicului de nimicire a armatei române.

După victoriile Armatei a 2-a de la Mărăști, aflată sub comanda generalului Alexandru Averescu, a urmat rândul Armatei 1 române să aducă o nouă victorie în luptele cu trupele Centralilor. Astfel a debutat bătălia de Mărășești pe care germanii au numit-o „bătălia de străpungere de pe Putna și Șușița”. Marea înclăștare a durat 29 de zile, din data de 24 iulie / 6 august până la 21 august / 3 septembrie 1917, timp în care armata română a apărat cu dârzenie pământul patriei. Cu sacrificiul a mii de vieți și a ocupării vremelnice a unei părți din teritoriul său, România a ușurat situația Aliților din vest, atrăgând asupra ei o parte însemnată din forțele dușmanului.

Tentativa inamicului de a străpunge frontul ținut de Armata 1 română (comandată succesiv de generalul Constantin Cristescu și Eremia Grigorescu) a fost dejucată. La Mărășești armata română a repercutat o nouă și mare victorie, dovedind lumii „că nici pe aici nu se trece”.

Mărășeștii, după expresia din Ordinul de zi al generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 române, „au fost mormântul iluziilor germane”⁴, pierderile inamicului fiind apreciate la 65.000 de oameni.

Lupte crâncene s-au purtat la Răzoare (6/19 august 1917) și în marginea orașului Mărășești unde s-au distins luptătorii Regimentului 32 Mircea, protagoniștii celebrului atac în cămăși din ziua de 25 iulie/ 7 august, Compania 1 Mitraliere din Regimentul 51 Infanterie comandată de către căpitanul Grigore Ignat, găsiți toți morți, cu mâinile înclăștate pe mitraliere, sub un morman de cadavre inamice. Tot în timpul bătăliei de la Mărășești a căzut eroic și Maria Ion Zaharia□, cunoscută ca Măriuca, în timp ce transmitea armatei române informații asupra mișcărilor de efective ale armatei inamice. În această bătălie armata română a pierdut peste 610 ofițeri și 26.800 de soldați.

Constantin Kirilescu afirma că „*Bătălia de la Mărășești a fost prin durata, proporțiile și intensitatea ei, cea mai mare bătălie care s-a dat pe frontul românesc, în decursul războiului mondial*” 5.

Același autor aprecia că „*Pentru noi românii, care am făurit victoria cu priceperea comandanților, cu vitejia și sângele îmbelșugat vărsat al trupelor, Mărășeștii vor rămâne pagina cea mai strălucită a marelui nostru războiu național*”.

Aprecieri pozitive asupra victoriei românilor de la Mărășești au fost chiar și din partea inamicului. Generalul von Morgen afirma că: „*Luptele din August ne-au adus e drept, un succes local, dar nu unul hotărâtor; ele au dovedit că Românii deveniseră un adversar responsabil ... Ei se băteau mai bine, erau conduși cu mai multă dibăcie și, în special, artileria și infanteria cooperau mai coordonat decât la începutul campaniei*”.

În anul 1920, orașul erou –Mărășești, a fost decorat de către președintele Franței cu „*Crucea de război*” prin intermediul generalului Joffre, care citând din Decretul de decorare spunea că acesta s-a oferit Orașului „*Mărășești (România), nobilă localitate martoră a zilelor de grea cumpănă și a luptelor glorioase din 1917, în momentul când armata română, printr-o rezistență îndârjită, a oprit ofensiva, care după speranța inamicului, trebuia să fie hotărâtoare și a silit pe dușman să renunțe la luptă după pierderi grele*”.

Bătălia de la Mărășești din vara anului 1917 aducând una din cele mai mari victorii, a dovedit tuturor capacitatea de luptă și vitejia armatei române, care a înfrânt un inamic bine înarmat.

De aceea, nu întâmplător a fost ales Mărășeștiul ca locație pentru Biserica Eroilor Neamului „*care reprezintă simbolul marelui sacrificiu și locul de reculegere sufletească a tuturor, fiind centrul unui cult din cele mai importante <<Cultul Eroilor>> amintind o clipă importantă din istoria patriei*”.

Inițiativa înălțării Bisericii Neamului pe locul unde s-au purtat luptele din vara anului 1917a avut-o Congresul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, la care au participat reprezentantele tuturor organizațiilor din țară. Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române a fost înființată în anul 1910 de către un grup de doamne din înalta societate română: Alexandrina Gr. Cantacuzino, Anastasia Gr. Filipescu, Elena Odobescu, Eliza Mavrocordat, Zoe Gr. Râmnicianu 10 și a desfășurat o serie de activități culturale și filantropice.

La Congresul Societății care a avut loc în anul 1919, I.P.S.S. Pimen, Mitropolitul Moldovei și al Sucevei, a dat citire propunerii de a se construi la Mărășești o biserică pe mormintele celor pieriți în luptele din Primul Război Mondial: „*București 10. Eria continuat ședința societății ortodoxe a femeilor române. După ce s'a oficiat un Te-Deum la Mitropolie în amintirea eroilor căzuți, cei de față s'au întrunit în palatul metropolitan unde s'a deschis ședința.*

Au luat cuvântul I. P. S. S. Pimen mitropolitul Moldovei, Episcopul Romanului și părintele Saghin din Bucovina.

În ședința de după amiază prințesa Alex. Gr. Cantacuzino a cetit darea de seamă de ajutoarele acordate de către societate ostașilor din vechiul regat, Ardeal și Banat.

Dna Zoe Râmniceanu și d. D. Onciul profesor universitar au făcut diferite comunicări după care I. P. S. S. Pimen, mitropolitul Moldovei a propus ca pe locul luptelor dela Mărășești să se ridice o biserică prin subscripție publică. Au scris câte 10 mii lei dnele prințese Alex. Gr. Cantacuzino și Sturza.

Au mai vorbit dna Olga Sturza, dna Dicescu din Basarabia, protopopul dr. Lupaș, membru al Academiei române, dra Tordășanu din Sibiu și dra dr. Lucia din Bucovina” .

Propunerea a fost înaintată spre aprobare regelui Ferdinand și guvernului condus de Ion. C. Brătianu.

Tot atunci a luat ființă și un comitet în frunte cu Alexandrina Cantacuzino, comitet care s-a preocupat de strângerea de fonduri bănești necesare construirii mausoleului. Prima întâlnire a comitetului a avut loc la Palatul Cotroceni unde s-au estimat cheltuielile la suma de 500 milioane lei. Președinta comitetului, Alexandrina Cantacuzino, a apreciat că ar fi necesară suma numai de 70 –80 de milioane de lei. În acest scop, încă din anul 1919, comitetul Societății s-a preocupat de întocmirea unor liste de subscripție în vederea obținerii sumei de care era nevoie printr-o colectă publică. Într-o Adresă pe care Ministerul de Interne a trimis-o, la data de 28 iunie 1919, primarului orașului Focșani se înștiința că: „...în urma cererei Soc. Ortodoxe a Femeilor Române, am autorizat Comitetul constituit în București, pentru strângerea fondurilor necesare ridicării unei biserici a neamului în Mărășești, să înființeze și să lanseze în țară liste de subscripție în acest scop”.

Pe lângă strângerea fondurilor necesare construcției, o altă preocupare majoră a Comitetului a fost și cea de stabilire a locului unde trebuia să fie ridicat Mausoleul. În acest sens, la 22 august 1919, Societatea trimitea Prefecturii județului Putna o Adresă prin care i se solicita să se implice în găsirea celui mai bun loc pentru construcție: „I.P.S.S. Mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei împreună cu Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române au crezut de o înaltă și Sfântă datorie a înălța pe locul unde atâția eroi s-au jertfit în apărarea Patriei și spre cinstirea de veci a numelui de român Biserica Neamului la Mărășești.

În acest scop am strâns suma de 400.000 lei. S’a publicat un concurs pentru arhitecții români care va avea loc la 1 Decembrie a.c., juriul va fi prezidat de M. S. Regina.

Trebuind ales terenul unde urmează a se ridica acest Lăcaș, vă rugăm, Domnule Prefect, ca împreună cu persoanele mai de vază din Județul D-vs. și din Mărășești să binevoiți a ne indica unde ar fi locul cel mai potrivit scopului sus arătat, ținând seama că am avea nevoie de circa 2 pogoane.

La 20 septembrie a.c. o comisiune aleasă de noi va veni la fața locului și împreună cu D-vs. Va fixa definitiv locul necesar;până atunci, vă rugăm, a ne răspunde, cel mai târziu până la 8 septembrie a.c., care ar fi părerile D-vs. Și al frunțașilor mai sus pomeniți în această privință.

Dorința Comitetului nostru este ca această biserică să fie clădită chiar pe locul luptelor ținându-se seama că și în jurul bisericii vor trebui să fie morminte. Mulțumindu-vă călduros, dinainte pentru osteneala ce veți pune în această privință și pentru concursul ce avem credința că ni-l veți acorda, vă rugăm să primiți încredințarea distinselor noastre considerațiuni”.

Adresa purta semnătura președintei Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române,

Alexandrina Cantacuzino.

Prefectura Putna înștiințează pe președinta Societății de hotărârile luate în legătură cu solicitările referitoare la alegerea locului pentru Biserica Neamului printr-o Adresă ce poartă data de 3 septembrie 1919: „În referire la adresa D-voastră Nr. 188 / 1919 am onoarea a da următoarele relații:

Sfântul locaș „Biserica Neamului” la Mărășești după părerea noastră ar trebui ridicată la nord –vest de Mărășești pe cota 100 (botul de deal hașurat) pentru următoarele motive:

1) E punctul cel mai înalt de unde se poate cuprinde cu ochii tot câmpul de bătălie, valea Siretului, malul stâng al acestuia sau la Ionăsești de unde au tras bateriile noastre.

2) Terenul acesta este înconjurat de frumoase plantații de vii care dau aspect pitoresc localității.

3) Pe cota 100 se găsesc numeroase morminte de eroi care au sfințit prin jertfa lor pământul acesta. Mausoleul de la Mărășești

4) De aici la 6 August, a început să se desfășoare contra atacul eroic al Batalion 1 din Regimentul 50 Infanterie, de sub comanda d. Căpitan de rezervă Miculescu, acțiune care a determinat retragerea nemților și astfel a fost mântuită Moldova de cotropirea vrăjmașului.

5) Locul indicat de subsemnatul nu-i nici prea îndepărtat de stația Mărășești. Cu timpul poate s’ar face o „Haltă a Eroilor” unde vor coborâ pelerinii ce vor veni să viziteze locurile acestea sfinte și sfântul locaș. Între calea ferată și platoul menționat s’ar putea construi o șosea asfaltată. Și credem că biserica să o aranjăm în mijlocul unui parc și chiar și case de găzduit pelerinii ca la vechile mănăstiri. Tot în cuprinsul parcului s’ar găsi colectate și mormintele eroilor.

Se alătură și o schiță explicită, rămânând ca la 20 septembrie data când vine ...Comitetul .. Dvoastră să stabiliți definitiv asupra locului unde se va ridica Biserica Neamului”.

În răspunsul președintei primit la Prefectură la 15 septembrie se specifica precum că se va trimite o delegație care să stabilească toate detaliile împreună cu autoritățile locale: „Luând cunoștință de schița și informațiunile ce ați bine voit a ne da - pentru cari vă mulțumesc, rămâne în sarcina juriului desemnat pentru a veni la fața locului să decidă împreună cu D-voastră asupra alegerii terenului pentru Monumentul Neamului la Mărășești, amânându-se ziua fixată de 20 septembrie a.c. pentru 1 octombrie a.c. când vă rog să binevoiți a avea în vedere a se organiza primirea servindu-se un dejun delegațiilor acestui juriu compus din:

1 Prea Sf. Sa Episcopul de Roman

2 Delegați ai Ministerului de Răsboi

1 Delegat al Comisiunii Istorice

3 Delegați ai Comitetului Central al Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române și persoanele marcante din Județul Putna cu cari vă rog să binevoiți a vă pune în contact și a le invita”.

Prefectura s-a conformat și anunță, la 19 septembrie, că a fost ales un „Comitet Putnean” din care făceau parte „d-nii General Bengescu, Anton Alaci, Protoereul Județului, Em. Balaban primarul Mărășeștiului și subsemnatul 18. În ceea ce privea dejunul care trebuia servit se stipula,

în Adresa respectivă, că s-au luat măsurile ca „să ni se servească dejunul la restaurantul Gărei Mărășești care va costa lei 50 tacâmul. Mă simt dator să vă anunț că Prefectura nedispunând de fondurile necesare nu va putea suporta nici un fel de cheltuieli așa că rămâne ca D-voastră să luați măsurile ce veți crede.

Am dori să știm măcar cu o zi înainte aproximativ ora când veți sosi în localitate”.

Pentru reușita acțiunii, Prefectura a înaintat câte o adresă 20 generalului Bengescu, lui Anton Alaci, Protoereului și primarului comunei Mărășești prin care erau informați de sosirea delegației Societății Ortodoxe în ziua de 1 octombrie 1919, care avea misiunea de a stabili locul pe care trebuia să se ridice Biserica Neamului, cu rugămintea de a fi prezenți în ziua respectivă la Mărășești.

La 23 septembrie Societatea Ortodoxă înainta o nouă Adresă Prefecturii cu mulțumirile de rigoare pentru sprijinul acordat până atunci și rugămintea de a se lua „legătura cu D-na Smaranda Apostoleanu Presidenta Societății ortodoxe a femeilor române din Focșani sau în lipsa D-sale cu D-na Alexandrina Apostoleanu casiera Societății cari vor bine voi să represinte cu Comitetul din Focșani Societatea noastră din Putna” la întâlnirea pentru stabilirea locului Bisericii Neamului.

Prefectura i-a comunicat Alexandrinei Apostoleanu dorința Societății Ortodoxe a Femeilor Române de a lua parte la alegerea locului undese va ridica Biserica Neamului de la Mărășești 21 în data de 8 octombrie 1919.

Societatea Ortodoxă a Femeilor Române revine printr-o telegramă în care se înștiința prefectul că „...se amână întâlnirea Comitetului bisericeii de la Mărășești pentru ziua de 8 octombrie la 9 octombrie” 22.

O nouă telegramă a Societății, din 4 octombrie 1919, confirma faptul că un comitet al „al bisericeii Mărășești compus din 8 sau 10 persoane sosește cu D-l Ministru Popescu Miercuri dimineața în gara Mărășești. După oficierea unui parastas se porcede la alegerea locului”.

Prefectura, după primirea telegramii, a anunțat-o pe Alexandrina Apostoleanu de sosirea Comitetului S. O. N. F. R. și îi adresa rugămintea de a lua parte la această întâlnire. Aceasta a răspuns că nu se află în localitate, iar Smaranda Apostoleanu se afla la moșia din Tecuci și nu exista posibilitatea de a fi anunțată 24.

La întâlnirea programată pentru 8 octombrie și-a anunțat prezența și „părintele mitropolit al Moldovei părintele episcop Teodosie și 4 persoane din București”.

După cum se consemna în cuvântarea mitropolitului Pimen al Moldovei din anul 1923, întâlnirea a avut loc la Mărășești. Acolo „Am mers până aproape de pădurea Răzoare, unde - după cum ni s-a povestit - au fost date cele mai crâncene lupte, de trupele vrăjmașe...cari, deși mai numeroase și pline de avânt războinic, totuși au fost bătute și puse pe fugă de către armata noastră” 26. Locul ales în via lui Negropontes a fost însemnat cu o cruce de fier.

În noiembrie 1919, proprietarul pământului ales pentru locația Bisericii Neamului, Georges U. Negropontes, și-a anunțat hotărârea de a dona 20 de hectare pentru acest scop, iar ceva mai târziu a donat și suma de 20 000 lei 27.

Comitetul ales pentru construcția Mausoleului a organizat în anul 1920 și un concurs cu

premierii pentru realizarea unui proiect pentru Mausoleul de la Mărășești, la care au participat mai mulți arhitecți români. Finala concursului s-a desfășurat în data de 11 iunie 1921 în Sala Ateneului Român de la București. Proiectul care a câștigat concursul a fost cel realizat de către arhitecții George Cristinel și Constantin Pomponiu, care au prezentat un monument funerar în mijlocul căruia se ridica o biserică ce avea înălțimea de 45 de metri și ale cărui costuri se ridicau la suma de 40 de milioane de lei.

Avându-se în vedere costurile prea mari pentru posibilitățile financiare de atunci, mai ales că România abia ieșise din război, s-a solicitat arhitecților să reducă la scară proiectul. Aceștia au refuzat, dar au cerut realizarea lui pe etape.

În anul 1923, Comitetul a hotărât că pentru început trebuiau construite criptele și cripta centrală unde să fie adăpostite osemintele celor căzuți pe câmpul de luptă de la Mărășești. În același an s-a stabilit și societatea care să se ocupe cu ridicarea construcției și anume „*Societatea de construcții și lucrări subterane*” din Cernăuți, care au început lucrările propriu-zise la 6 iulie 1923.

Ministerul de Război, în data de 7 mai 1923, înștiința pe prefectul județului „...că în ziua de 14 mai a. c. ora 15 va avea loc la Mărășești ceremonia alegerii sicriului <<Ostașului necunoscut>> care în ziua de 15 Maiu va fi transportat la București, pentru a fi înmormântat cu mare ceremonie”. De asemenea se adresa și rugămintea ca să se ia „măsuri ca toate autoritățile, școlile, societățile și toate instituțiile publice și particulare din Focșani să ia parte la ceremonia ce se va oficia la Mărășești în zilele de 14 mai ora 14 și 15 mai ora 6 dimineața. Trenul cu rămășițele ostașului necunoscut va pleca din Mărășești în ziua de 15 mai ora 7 dimineața. În gara Focșani se va oficia la sosirea trenului un scurt serviciu religios. Luați măsuri ca autoritățile, școlile, particularii și societățile din comunele învecinate cu gările pe unde trece trenul să iasă întru întâmpinare cu tot ceremonialul depunând coroane de flori. Ora exactă a trecerii trenului prin gări va fi luată de la șefii de stațiuni. Discursurile sunt oprite. La Mărășești vor lua parte și D-nii Prefecți ai Jud. Tecuci și Bacău. P. ministru interne Moroianu”-

Prefectura a făcut cunoscut, printr-o *Înștiințare*, în teritoriu, Ordinul nr. 697 al Ministerului de Război privitor la obligațiile ce le reveneau autorităților locale în legătură cu serbările din data de 14 mai 1923. Au fost anunțați toți administratorii plășilor, primarii și poliția comunelor cărora li se solicita ca în ziua de 17 mai 1923 să „*respecte 2 minute de liniște*” cu ocazia înmormântării Eroului Necunoscut la București.

De asemenea, au fost anunțate Societatea Văduvelor eroilor din război, S.O.N.F.R., invalizii de război, Societatea demobilizaților Mărășești de participare la evenimentul din 14 mai.

Pentru data de 17 mai 1923 Prefectura județului Putna a pregătit un program special pentru sărbătorirea zilei eroilor căzuți pentru întregirea neamului. În program s-a specificat și programul prevăzut pentru serbarea din cimitire:

„*Programul la cimitire. La Cimitirul nordic:*

- *Serviciul religios*

- *Cuvântarea preotului...din partea corpului didactic.*

- *Depunerea de flori pe mormintele eroilor, de către autorități, școlari și public.*

Pentru celelalte cimitire se păstrează aceleași norme și la Sf. Mina va ține o cuvântare d-l institutor Th. Radvan, iar la cimitirul de la Reg. 50 Infanterie d-l institutor Gh. Vorniceșel”.

Pentru după amiază a fost pregătit un program la Teatrul comunal „Maior G. Pastia”.

*S-a stabilit ca dată a punerii pietrei fundamentale a Mausoleului data de 6 august 1923 așa cum reiese din *Apelul* înaintat de către președinta Societății Ortodoxe a Femeilor Române, Alexandrina Cantacuzino, Prefecturii Județului Putna:*

„Apel

În ziua de 6 stil vechi, 19 stil nou August 1923, Ziua marelor lupte și a biruinței care a descătușat atâtea neamuri de sub robie, se va pune piatra ctitoricească a Mausoleului Neamului la Mărășești și a criptelor, pentru adăpostirea osemintelor a 10 000 ostași.

La această pioasă ceremonie Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, cheamă pe toți cei cu inimă românească, pe toți cei cari au avut o rudă, un prieten, un frate, un soț, un părinte care jertfindu-se pentru țară, au făurit unitatea națională.

Voi toți cari ați purtat lupta grea, alături de camarazii voștri, soldați și oficeri ai scumpei noastre armate, invalizii de război, veniți să îngenunchiem la mormintele celor morți pentru patrie și să iscălim cu toții, pergamentul nemuritor care zidit în piatră, va rămâne de a pururea mărturia recunoștinței noastre către eroi umili, cunoscuți sau necunoscuți, care odihnesc pentru vecie pe câmpia Mărășeștilor.

Societatea Ortodoxă a Femeilor Române, ridicând cuibul de odihnă al Eroilor, roagă pe toți bunii români, să participe în număr mare cât de mare la acest mare praznic al Neamului. Ceremonia religioasă va începe în ziua de 6/19 August la orele 9 și 1/2 dimineața pe câmpul de luptă la Mărășești, pe terenul donat în fața gărei de Domnul Gh. U. Negroponte, Societății Ortodoxe.

Președinte Alexandrina Cantacuzino”.

Pentru o adunare a unui număr cât mai mare de participanți la eveniment, președinta societății a trimis, în data de 19 august 1923, o Adresă directorului ziarului local prin care solicita acestuia să publice un apel către populație de a participa la Ziua Eroilor, apel care să fie gratuit avându-se în vedere „scumpetea excesivă a materialelor pentru tipărit” 37.

În data de 13 august 1923, Primăria orașului Focșani a tipărit o „Înștiințare” prin care făcea cunoscută populației manifestarea de la Mărășești: „Duminică 19 August curent, la Mărășești va avea loc Serbarea Națională a Aniversării luptelor din ziua de 6/19 August 1917.

Tot în acea zi se va face punerea pietrei fundamentale a Bisericei Neamului și mausoleului ce se ridică în fața gărei Mărășești peste linia ferată.

Sfânta biserică ce se înalță la Mărășești, fiind un monument istoric va aminti vecinic zilele grele și timpurile de mărire prin care au străbătut virtutea și voinicia României.

La această măreață serbare religioasă și națională vor lua parte: Mitropolitul și Episcopii țării, reprezentanții guvernului, armatei, invitații oficiali și mult popor din întreaga țară.

NOI PREȘEDINTELE COMISIUNII INTERIMARE

Înștiințăm pe cetățenii orașului despre aceasta și îi rugăm să ia parte în nr. cât mai mare

la această serbare la ora 6.30 dimineața în ziua de 19 curent...”.

Pentru deplasarea participanților s-a pregătit și un tren ce trebuia să plece în ziua respectivă din Focșani la Mărășești.

În data de 8 august 1923 Ministerul de Război a trimis prefectului județului o Adresă prin care i se solicita participarea la manifestarea din 19 august și totodată să-și dea concursul în pregătirea acestei manifestații și anume:

„1) De a stabili cu Domnul Comandant al garnizoanei modalitatea de cuartiruire a delegaților ce vor veni din ajun în orașul D-voastră. Ordin s-a dat și D-lui Comandant al garnizoanei de a lua contact cu D-voastră.

2) De a înștiința din timp ca populațiunea din județ să ia parte în cât mai mare număr, cei din apropiere de Mărășești venind cu căruțele și trăsurile, iar cei din Focșani sau Tecuciu cu trenul local ce va pleca din Focșani în ziua de 19 August ora 6,30 dimineața.

3) De a pavoaza și orașul D-voastră cu această ocaziune.

De a face o întinsă propagandă în special ca populațiunea să ia parte, afișând programul alăturat”.

Tot Ministerul de Război îl înștiința (la data de 14 august) pe prefect ca să dispună:

„1) Consiliului comunal al Comunei Mărășești și populațiunea să ia parte cât mai mare la această serbare oficială.

2) De a pavoaza comuna Mărășești.

3) De a aduce la cunoștința publicului programul serbărei, care va începe la ora 7,30 dimineața”.

Printr-o telegramă, prefectul a fost însărcinat de către Ministerul de Război să reprezinte Ministerul ca delegat al acestuia la manifestarea de la Mărășești.

Pentru buna desfășurare a manifestării, prefectul a trimis *Înștiințarea* tipărită de primăria orașului, tuturor președinților Comisiilor județene din toate comunele județului, Societății Orfanilor din județul Putna, prefectilor din Râmnicu Sărat, Buzău și Tecuci, Societății Mărăști invitându-i să participe la serbarea de la Mărășești din data de 19 august. La manifestare a fost invitat și deputatul putnean N. N. Săveanu.

Președintelui Consiliului Comisiei Interimare din Mărășești pe lângă invitație i s-a solicitat ca pentru ziua respectivă să se îngrijească de curățenia orașului și a străzilor.

După desfășurarea acțiunii, prefectul a primit din partea Comitetului Societății Ortodoxe a Femeilor Române o Adresă de mulțumire pentru sprijinul acordat și pentru reușita manifestării de la Mărășești: *„Domnule Prefect,*

Cu ocazia punerii pietrei fundamentale a Bisericei Neamului la Mărășești, bunul Dumnezeu ne-a ajutat să vedem cu inima plină de bucurie că fii neamului au luat parte cu însuflețire la această măreață sărbătorire.

În numele nostru și al Comitetului nostru central, v'aducem cele mai vii și călduroase mulțumiri pentru participarea D-stră la această solemnitate, cunoscând că prin aceasta ne-ați dat un mare avânt la muncă, pentru a duce la bun sfârșit înfăptuind această măreață operă națională.

În speranța că și pe viitor vom avea concursul D-stră binevoitor –fie cu fapta, cuvântul sau îndemnul – primiți prea stimate asigurarea sentimentelor noastre cele mai distinsе”.

Depunerea pietrei fundamentale a fost precedată de o ceremonie la care au participat numeroase personalități din toate provinciile țării. La ceremonie, Mitropolitul Moldovei, Pimen, a ținut o cuvântare în care a amintit că: *„S-au împlinit patru ani de când am propus Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, în adunarea generală, ținută la București, în 1919, ridicarea unui monument de recunoștință, pentru ostașii noștri cari, luptând vitejește, în marele război, au murit pe Valea Siretului, la Mărășești, pentru desrobirea pământului strămoșesc și întregirea neamului”.*

În continuare, Mitropolitul a dat citire Actului ctitoricesc de întemeiere, anunțând că: *„Astăzi 6/19 August 1923, pe locul unde acum șase ani viteaza noastră armată a dat cea mai grozavă luptă punând dușmanii pe fugă și schimbând soarta războiului îndeplinindu-se astfel zisele unui mare erou că <<Pe aici nu se trece>>și nu s-a trecut, ne-am adunat să punem piatra de temelie a clădirii care se va numi Biserica Neamului...Ea este opera unui neam întreg care înțelege să aducă prinosul de recunoștință pentru pomenirea de veci s celor ce s-au luptat cu bărbăție și au murit vitejește pentru întregirea neamului nostru”.*

„Actul de temelie

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin

După judecățile lui Dumnezeu cele nepricepute de oameni, fiind pe acele vremi războaie între împărați și răsmerițe în țări, viscolul pustiirii suflata-a pe acest pământ. Viforoase erau vremile acele. Pământul acoperitu-s'a de dărâmături și de trupuri moarte.

Dar din acele câmpuri ce fumegau de pârjol și de măcel, venit-a vremea și făcut-a să se înalțe strigăte de biruinți și de slobozenie a neamurilor.

Dreptatea s'au luat la luptă cu cugetul distrugător, și dreptatea biruit-a. Căci doară Dreptatea este temelie tronului lui Dumnezeu. Deci timpul sosit-a, pentru neamul nostru. Semnul s'au ivit pe cer –pământul clătinatu-s'a de bucurie –blestemul înfricoșat s'a auzit despre apus - și toate neamurile s'au deșteptat. Neamul nostru cel risipit, întregitu-s'a și s'au așezat seminția noastră, cea a domnitorilor lumii, în voinicia și puterea ei de veacuri, și urmând pilda strămoșilor din cartea de vitejie a trecutului, s'au zidit și s'au împodobit acest Sfânt locaș, pentru vecinica și fericita pomenire, dând și lauda vitejilor ce au primit moartea pentru cuvântul lui Dumnezeu și întru întocmirea neamului nostru și s'au încununat de cununa vitejiei și a dreptății.

Și s'a zidit și s'a împodobit acest locaș, prin îngrijirea Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române și a delegaților autorităților bisericești, civile și militare, cu ajutorul tuturor bunilor româniși creștini, după râvnă cea adevărată dela Dumnezeu dăruită.

Întru pomenirea lor nemoartă și întru gândul că osemintele lor vor fi ca osemintele lui Elisei, ridicatu-s'a din temelie acest sfânt locaș și întru aceasta cei ce Dumnezeu îi va hotărî urmași' în vremi, să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor vitejilor neamului, ca să fie nestrucată în veci, pentru că tot lucrul bun și de multă nevoie, îl arată cei ce ostenesc pentru credință.

Și s'au ridicat din temelie sfânt locaș, în zilele Prea Înălțătorului nostru Domn, Ferdinand I

din mila lui Dumnezeu, Rege a toată țara românească și a Soției Sale Maria, Doamna și Regina, care cu osârdie s'au nevoit spre binele neamului. Mitropolit Primat al României fiind Miron Cristea; Mitropolit al Moldovei și Sucevei fiind ar. Pimen Georgescu. Președinte al Consiliului de Miniștri fiind d. Ion C. Brătianu; Ministrul Cultelor fiind d. C. Banu. Președintă a Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române, fiind doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino și doamna Zoe Gr. Râmnicianu casiera Societății. Arhitecții fiind d-nii Pomponiu și Cristinel. Temelia s'a pus în anul de la Hristos 1923, luna August, 6/19 și în anul al 9-lea de domnie a Prea Măritului nostru Rege Ferdinand I.

Făcutu-s'au trei asemenea acte, din care numai unul s'au zidit la temelia acestui sfânt locaș, unul s'au depus în arhivele generale ale Statului și unul se păstrează în arhiva Societății Ortodoxe Naționale a femeilor române”.

După așezarea pietrei fundamentale a început construirea criptelor în care trebuiau depuse osemintele celor căzuți în Războiul de Întregire pe frontul de la Mărășești, construcție aflată sub directă supraveghere a arhitectului George Cristinel.

De deshumarea osemintelor s-a ocupat Societatea „*Mormintele Eroilor*” care încă de la înființarea sa s-a ocupat de îngrijirea mormintelor ostașilor căzuți în război. Acțiunea de deshumare a început în data de 7 august 1922, o dată cu acordul încheiat cu Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române.

În baza Decretului nr. 4.106, din 12 septembrie 1919, statul român a adoptat măsura înființării „*Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război*” (*Monitorul Oficial* nr. 123 din 19 septembrie 1919) cu statut de persoană juridică, sub înaltul patronaj al Reginei Maria. La 31 mai 1927, prin Legea asupra regimului juridic al mormintelor de război din România decretată cu nr. 1699, instituția și-a schimbat denumirea în Societatea „*Cultul Eroilor*”. În data de 27 iulie 1940 a fost adoptată Legea Regimului Mormintelor și Operelor Comemorative de Război, iar Societatea „*Cultul Eroilor*” (la doi ani, de la decesul Reginei Maria) s-a transformat în Așezământul „*Regina Maria*” pentru Cultul Eroilor. Printr-o muncă tenace și entuziastă, Societatea „*Cultul Eroilor*” a reușit să amenajeze sute de cimitire și de monumente în majoritatea localităților României Mari. În 1948, Așezământul a fost desființat. Prin înființarea Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, în temeiul Legii nr. 379 / 2003 privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război și H. G. nr. 635 / 2004, a fost creat cadrul juridic necesar reluării și continuării tradiției naționale în acest sensibil domeniu, întreruptă timp de 60 de ani, dar și alinierea la reglementările internaționale.

Pe teritoriul județului Putna, de această acțiune au răspuns comitetele locale ale Societății „*Mormintele Eroilor*”, așa cum reiese din adresele înregistrate fie la Prefectura Județului, fie la Primăria Orașului Focșani.

Prin Adresa din data de 11 iunie 1924, Primăria Comunei Urbane Adjud anunța că delegatul Societății, plutonierul Chelaru, sosise în localitate cu o echipă de lucrători „*pentru deshumarea osemintelor ostașilor morți în război și înhumați în cimitirele din localitate pentru a fi reînhumați la Mărășești în Cripta Neamului*”.

La data de 24 noiembrie 1924, Primăria Focșani primea din partea Societății „*Mormintele*

Eroilor” o Adresă însoțită de un „tabel cu numele a 192 de eroi români identificați și 19 neidentificați ce trebuiau deshumati din Cimitirul Nordic și duși la Mărășești pentru înhumarea în mausoleul de aici”.

Toate osemintele exhumate au fost adunate în lăzi și depozitate în pivnițele Gării Mărășești urmând a fi reînhumate în criptele Mausoleului începând cu luna iulie 1924. În același an au fost depuse în sarcofagul central rămășițele pământești ale generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1 române în marea bătălie de la Mărășești. Până în septembrie 1924 deja fuseseră reînhumate osemintele a 5.000 de eroi. Pe plăcile de marmură din fața criptelor, montate între coloane, au fost înscrise numele eroilor care au fost identificați.

Inaugurarea criptelor a avut loc la 27 septembrie 1924 în prezența reginei Maria și a unor oficialități ale timpului și tot atunci s-a stabilit ca hram al Bisericii Neamului să fie „*Schimbarea la față*” care se serbează la data de 6 august.

Ultima recepție a criptelor a avut loc în decembrie 1924.

În prima fază valoarea construcției s-a ridicat la suma de 5.313.000 de lei, depășind cu mult suma estimată inițial.

Construcția se prezenta ca un cavou de formă circulară, cu un diametru de 40 de metri, în care au fost dispuse radial 16 culoare (galerii). Fiecare culoar cuprindea cripte etajate pe opt niveluri, fiecare nivel adăpostind trei eroi, astfel că în fiecare criptă se găseau osemintele a 24 de eroi. Din cele 16 galerii opt sunt luminate natural și au o lungime mai mare, iar celelalte opt au formă semicirculară și adăpostesc nu numai cripte individuale ci și gropi comune în care au fost înhumați câte 300 de eroi necunoscuți. Cele 154 de cripte și cele nouă gropi comune adăpostesc osemintele a 10.000 de eroi.

Central se află un culoar circular din care pleacă toate cele 16 galerii. Tot aici se află și capela, iar spre est a fost înălțat altarul. În fața altarului a fost amplasat sarcofagul în care au fost înhumate osemintele generalului Eremia Teofil Grigorescu (decedat la data de 21 iulie 1919)

În anul 1925, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române solicita Primăriei Focșani să facă rost de un drapel tricolor pe care să-l dăruiască Mausoleului care „...*are nevoie de un drapel tricolor mai mare și șase mai mici, trebuitoare să fie desfășurate la zile mari și diferite serbări*”. Comisiunea Interimară a Primăriei a răspuns solicitării Societății și a aprobat în ședința din 21 iulie 1925 suma de bani necesară procurării steagurilor.

În anul 1932, Primăria Orașului Mărășești a trimis o Adresă către Prefectura Județului, însoțită de o anexă cu răspunsuri la articolul publicat de către președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Alexandrina Cantacuzino, în ziarele „*Curentul*” și „*Epoca*”, informând precum că „...*osemintele celor circa 15.000 eroi, sunt adunate cu evlavie, spălate și așezate în criptele Bisericii Neamului. Nici un osământ de erou, nu stă în temperiile vremii, atât în cuprinsul Bisericii, cât și în raza acestei comune*”.

În continuare, se solicita ajutor bănesc pentru a se schimba aspectul localității, propunându-se în continuare să se apeleze la miniștri, senatori, la aleșii din județul Putna și presă, la toți cei care ar fi fost în măsură să intervină pentru realizarea celor solicitate de Primăria Orașului Mărășești și trecute în anexă. Se apela la Senat și la Cameră să voteze o Lege prin care

se oblige „...pe toți cetățenii României Mari ca să plătească o contribuție de 3 lei odată pentru totdeauna și cu suma realizată, să se continue clădirea Bisericii Neamului, care așteaptă de 7 ani”. De asemenea, să oblige pe toți capii de familie să dea câte 20 lei cu care să se poată schimba aspectul localității: să se construiască o turbină hidraulică pe râul Siret, să se paveze străzile, să se facă exproprieri pentru lărgirea bulevardului, să se cumpere un teren central pentru deschiderea unei piețe, să se facă sistematizarea tehnică și artistică a localității, să se ridice monumente pentru eroi, un arc de triumf, un muzeu în care să se expună trofee și arme. Pentru pelerinii care ar fi dorit să viziteze câmpul istoric de la Mărășești să se construiască un adăpost. Să se planteze duzi și trandafiri pentru fixarea câmpului de bătălie, iar tranșeele să fie betonate. Pentru pomenirea eroilor să se organizeze un serviciu religios.

În încheiere se specifica precum că, „...sunt de părerea D-lui P.[amfil] Șeicaru să se înlocuiască intențenții străini de neam dela cripta din Mărășești, precum și a celui din Soveja, punându-se români pentru paza osemintelor eroilor, căci ei și-au vărsat sângele pentru întregirea României Mari”.

În vederea strângerii de fonduri bănești pentru definitivarea construcției Mausoleului, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române și Societatea „Mărăști” solicitau prefecturii și primăriilor din județ să prevadă în bugetele lor o sumă modică pentru a contribui la terminarea construcției de la Mărășești, așa cum se specifica în Adresa trimisă primarului orașului Focșani în data de 23 martie 1933 de către Ministerul de Interne: „S.O.N.F.R. și Societatea Mărăști solicită să se înscrie în bugetele prefecturii de județ și primăriilor orașelor câte o subvenție cât de mică pentru Biserica Neamului dela Mărășești și construirea criptelor de la Mărășești, în care se vor depune osemintele a 40.000 eroi, căzuți în bătălia dela Mărășești și împrejurimi. Ministerul vă recomandă în mod călduros cererile societăților pentru a se înscri în bugetul acestor primării a unei sume cât veți crede de cuviință, avându-se în vedere că, acest obol de pietate este un simbol al recunoștinței Țării pentru martirii neamului, cari s'a sacrificat pentru realizarea idealului nostru național „Întregirea Neamului” imitând gestul primăriei orașului Orăștie care a depus suma de 500 (cinci sute) lei”.

Sumele strânse trebuiau trimise la București la cele două societăți.

La 19 mai 1933 și Primăria din Mărășești a fost înștiințată că în bugetul de cheltuieli al acesteia s-a aprobat numai pentru Biserica Neamului suma de 10.000 de lei.

Ministerul de Interne revine cu o nouă adresă la Primăria din Focșani cu specificație clară ca aceasta să dispună „...să se ordonanțeze de îndată pentru Societatea Mărăști și Mărășești, sumele înscrise în bugetul ...pe exercițiul în curs, fiindu-le necesare pentru construcțiile care sunt în curs”.

Primarul orașului a primit din partea contabilului instituției un referat în care se anunța că: „în bugetul de cheltuieli pe 1933/34 s'a prevăzut la art. 50: 10 000 –pentru biserica Neamului Mărășești și 5000 pentru cripta dela Mărășești”.

O nouă Adresă a fost primită de primărie la data de 6 iulie 1933, din partea Ministerului de Interne, în care se făcea cunoscut acesteia ca sumele înscrise în bugetele pe 1933/34 să fie trimise pe adresa, Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române suma prevăzută pentru

Biserica Neamului, iar cealaltă sumă prevăzută pentru „*construirea satului și câmpului istoric*” de la Mărășești să fie trimisă Societății Mărăști. Recipisele trebuiau înaintate Ministerului de Interne.

Prefectura Județului a răspuns apelului Ministerului de Interne și a înaintat Primăriei, la data de 11 iulie 1933, un tabel în care se arăta că și Prefectura Județului a prevăzut în bugetul de cheltuieli articolul 50 cu ajutoarele: 10.000 lei pentru Biserica Neamului și 5.000 lei pentru cripta de la Mărășești.

La 4 august 1933, primarul a primit din partea casieriei acestei instituții două recipise cu care se înaintaseră deja sumele înscrise în buget, sume solicitate de către cele două societăți din București, pe care primarul le-a remis acestora direct pe adresele lor.

În 15 septembrie 1933, Societatea Mărăști returna Primăriei recipisa prin care primise suma de 5.000 de lei necesară refacerii orașului și a câmpului istoric din Mărășești.

Deși nefinalizată toată construcția, Mausoleul s-a transformat în loc de pelerinaj și de sărbători omagiale în fiecare an, în ziua de 6 august sau de Ziua Eroilor. Una dintre manifestările organizate cu prilejul comemorării eroilor s-a remarcat cea din anul 1933 la care a participat regele Carol al II-lea care a atribuit orașului Mărășești „*Virtutea Militară*” de aur. După terminarea ceremoniei, Regele a inaugurat secția Muzeului istoric.

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, printr-o Adresă din 1 august 1934, invita pe prefectul județului să ia parte la „...*festivitățile de 6 August la Mărășești, când se va oficia Marele Parastas anual pentru Eroii adormiți pe acest Câmp de Onoare.*”

Anul acesta solemnitatea ia un caracter deosebit, prin donația unei candelă de argint care va fi așezată în Biserica Neamului și aprinsă prima oară de către Președinta Generală a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române. Donația este făcută de Acțiunea Patriotică; Asociația de ofițeri de rezervă, foști combatanți, și dorim ca înainte de a o așeza în Biserică, să o atârnăm spre a fi văzută de public, de un baldachin înalt de 5 m. și acoperit cu postav roșu.

Pentru toate aceste pregătiri necesare fastului unei solemnități de o măreție simbolică, vă rugăm, Doamnă Prefect, a ne da tot concursul procurându-ne material pentru stâlpi de 5m. scânduri, postavul trebuincios și lucrători”.

Prefectul a pregătit și un program în care se specifica felul în care trebuia să se desfășoare ceremonia din ziua de 6 august 1934, care trebuia să înceapă cu parastasul, oficierea serviciului religios urmate de cuvântările: clerului, a căpitanului înv. Constantinescu Ion pentru predarea candelă de către Alexandrina Cantacuzino, apoi aprinderea candelă era urmată de cuvântul Armatei și al primarului din Mărășești, după care se depuneau florile.

La această manifestare a participat și Asociația Foștilor Luptători „*Făuritorii României Mari*” care și-a ținut aici Congresul prezidat de către colonelul Emilian Cristudolo – Cavalier al Ordinului „*Mihai Viteazul*”. Cu această ocazie, constatând că Mausoleul nu a fost terminat și nici orașul n-a fost refăcut, au prezentat un „*Proiect și un Apel pentru terminarea Mausoleului Eroilor, ridicarea Bisericii Neamului și refacerea orașului istoric Mărășești*” care a fost adoptat în unanimitate de către toți participanții. În acest Apel se arăta că la „...*comemorarea zilei de 6 August 1934 la Mausoleul Eroilor dela Mărășești și a Congresului*

Asociației „Făuritorii României Mari” ținut în aceeași zi, chiar în localitatea istorică, la care au luat parte și Asociațiunile de foști luptători aderente la ideea „Comandamentului unic” cu reprezentanții din toată țara –foștii luptători au putut să constate cu umilă durere, că locașul de vecinică odihnă a scumpilor camarazi căzuți la datorie pentru țară pe câmpul istoric al Neamului nu este nici astăzi terminat după 17 ani trecuți, ca Biserica Neamului, care proiect trebuia să-l completeze și să-l ocrotească, nu este încă ridicată și că orașul istoric Mărășești – decorat după supliciu suferit se află într-o stare jalnică de neîngrijire, că este lipsit de apă, lumină și pavaj și chiar de un local de școală, într-un cuvânt că acest oraș al cărui nume simbolizează rezistența și forța morală a Neamului Românesc – trebuie să perpetueze în viitor amintirea victoriei ce ne-a dat. Considerăm că această stare de lucru la Mărășești nu mai poate continua, foștii luptători au luat hotărârea să pornească de îndată în țară, - Cruciada sfântă – pentru ideea terminării așa cum trebuie a Mauzoleului Eroilor, ridicării cât mai repede a Bisericii Neamului și refacerii orașului Mărășești în piatră trainică, ca să rămână pildă și moștenire pentru generațiile tinere și celor ce vor să vină”.

S-a făcut apel la toate asociațiile și organizațiile foștilor luptători din Războiul de Întregire a Neamului să se unească într-o organizație intitulată „Marea Uniune a foștilor luptători” a cărei președinție să fie încredințată mareșalilor României. De asemenea se solicita ajutorul și altor organizații culturale și patriotice, prelaților bisericilor, personalului didactic ca să contribuie la înfăptuirea „acestei opere”.

Se voia să se facă din orașul Mărășești „o altă - Cetate Albă –care să răsară ca în basme, pe locul glorios al jertfei poporului nostru.

În această idee, foștii luptători gândesc că în noul Mărășești trebuie să se ridice:

- 1. Palatul invalizilor*
- 2. O cazarmă pentru un corp de trupă*
- 3. Un Liceu Militar*
- 4. O clădire pentru instituția Educării Preregimentare și cercetași*
- 5. Un stadion sportiv*
- 6. Un mare Aerodrom*
- 7. O Școală de Aviație*
- 8. Un Palat al Principelui Moștenitor*
- 9. Un Palat pentru Arhiepiscopia Mărășești*
- 10. Un Palat Comunal pentru toate Autoritățile și serviciile publice locale*
- 11. Școală locală*
- 12. O Școală de Arte și Meserii Model*
- 13. O Școală de Agricultură*
- 14. Un Spital Modern*
- 15. Blocuri de locuințe*
- 16. Cartiere pentru locuințele Corpului Didactic, ofițeri, particulari*
- 17. În noul Mărășești să se ridice și două statui: o statuie ecvestră în dimensiuni impunătoare a marelui Rege Ferdinand I –Făuritorul României Mari și alta a Generalului*

Cristescu Constantin –ilustrul strateg al Neamului”.

Tot în Apelse semnala și faptul că între Mausoleu și oraș nu exista o legătură directă se impunea realizarea unei pasarele peste calea ferată „Întrucât s'a făcut o mare greșală cu alegerea locului unde s'a clădit Mausoleul care nu are legătură directă cu orașul, urmează să se studieze chestiunea legării orașului și a Gărei cu Mausoleul printr-o cale frumoasă și petruită (Calea Eroilor) și eventual facerea unei treceri pe deasupra liniilor”.

În continuare, Asociația foștilor luptători au propus ca lucrările neterminate de la Mausoleul Mărășești „nu mai poate și nu trebuie să fie opera statului, a vreunui partid politic, sau a unui guvern și nici a unei persoane și că Biserica Neamului cu Mausoleul Eroilor și noul Mărășești trebuie să fie opera Poporului Român care întreg trebuie să contribuie la realizarea ei”.

Prin acest apel se solicita întregului popor român să facă un efort ca în timp de trei ani să poată să strângă fonduri bănești (din donații, contribuții în bani, vânzare de timbre sau cărămizi) pentru continuarea construcțiilor de la Mărășești:

„1. Timp de 3 ani fiecare Român, fiecare Româncă, salariat, pensionar, meseriaș sau muncitor cu brațele, să contribuie benevol lunar, cu o sumă minimă, începând de la 1 leu.

2. Fiecare cetățean rentier, să se înscrie pentru o contribuție anuală, pe acest timp, în raport cu puterile și generozitatea sa.

3. Toate Comunele din țară să înscrie în bugetul lor în timp de 3 ani, o sumă pentru opera dela Mărășești, în raport cu quantumul bugetului.

4. Să se înființeze timbre poștale de diferite valori de aplicat pe corespondența particulară și oficială și timbre fiscale, care să se aplice pe actele juridice, în mod benevol. Acestea din urmă timbre, să se aplice obligatoriu, în diferite valori, în raport cu nota de plată, la obiect, la aliment, băuturi și mărfuri de lux importate. Să se aplice obligatoriu în raport cu nota, la restaurantele de prima clasă, la local de noapte și de petreceri, precum și la cluburile unde se practică jocurile de noroc.

5. Să se vândă în folosul operei, bilete cărămizi de diferite valori și cărți poștale.

6. Să se afecțeze acestei opere o cotă, din sumele ce se vor realiza prin confiscarea averilor celor ce au jefuit Țara.

7. Din sumele donate benevol de instituțiunile și întreprinderile particulare de felul, producătoare de venituri.

8. Din suma colectată de Regimentele ce au luptat la Mărășești, prin serbări cu caracter cultural și național militar.

9. Din sume afectate de toate Ministerele anual timp de 3 ani prin bugetele lor, reprezentând economiile ce s'ar putea realiza la capitolele: „Cheltuieli de reprezentare” și „Diverse”.

10. Din sume ce se vor putea colecta dela Români de peste hotare.

11. Prin donațiuni în natură, de materiale de tot felul din partea societăților și întreprinderilor de construcții.

12. Pentru activarea lucrărilor se va cere foștilor luptători, oameni valizi și tineretului

prestări benevole de zile de muncă pe șantiere, după aptitudini”.

Tot atunci s-a făcut apel la directorii de ziare ca să deschidă un plebiscit timp de o lună pentru a primi adeziunile la acest proiect propus de foștii luptători. Pentru a se putea realiza acest proiect s-a cerut înființarea unui Comitet Central care să fie sub patronajul regelui Carol al II-lea, al reginei Maria, al patriarhului Miron Cristea și al mareșalilor țării, comitet format dintr-un număr nelimitat de membri. De asemenea trebuiau înființate și comitete regionale pentru regiunile istorice: Basarabia, Bucovina, Ardeal, Banat și Vechiul Regat, dar și comitete județene și comunale.

Starea în care fusese uitat de oficialitățile vremii, Mausoleul de la Mărășești a atras atenția mai multor personalități ale țării ca Nicolae Titulescu și Nicolae Iorga, care s-au arătat îngrijorați de soarta acestui monument 81.

Pentru refacerea orașului Mărășești, Ministerul Muncii a autorizat, printr-o Adresă înaintată prefecturii la data de 4 august 1934 82, ca Primăria orașului să pună în circulație 500 de liste de subscripție care să circule pe teritoriul întregii țări până la data 1 august 1935.

La manifestarea organizată în anul 1936 cu prilejul comemorării a 19 ani de la luptele de la Mărășești s-a stabilit reluarea lucrărilor de finalizare construcție de la Mausoleu.

În data de 22 decembrie 1936 *„Delegațiunea Militară pentru înzestrarea Armatei”* a stabilit ca reluarea lucrărilor de la mausoleu să înceapă în *„ziua de 1 martie 1937”* când trebuia pusă la dispoziția Ministerului Apărării Naționale suma de 5.000.000 lei de la bugetul Statului și a altor fonduri pentru acest scop.

S-a organizat și o licitație în urma căreia reluarea lucrărilor la Mausoleul Mărășești a revenit *„Întreprinderilor Generale Tehnice ing. Tiberiu Eremie”*.

S-au consolidat vechile cripte care se mai deterioraseră în cei doisprezece ani de așteptare, s-au construit cripte noi și au continuat lucrările la biserica propriu-zisă.

Lucrările s-au încheiat în anul 1938, an când a fost organizată și inaugurarea. Pentru această manifestare s-au bătut 100 de medalii comemorative având pe avers chipul regelui Ferdinand în dreapta și al lui Carol al II-lea, așezați față în față, iar dedesubt stema României. Pe revers era înfățișat Mausoleul.

Manifestările de inaugurare s-au pregătit din timp, conform unui program în care se stipula că inaugurarea Mausoleului a fost pregătită pentru ziua de 18 septembrie 1938: *„La ora 10.10 se va face sfințirea bisericii și parastasul. La ora 10.40 cuvântările d-lor miniștri și cultelor, ai armatei și un reprezentant al marilor mutilați de război. La ora 11, distribuirea medaliilor comemorative. La ora 11.30 plecarea trenului ministerial de la gara Mărășești spre București Nord”*.

Pentru o bună pregătire a acestei manifestări, Prefectura a anunțat telefonic, în data de 12 septembrie 1938, pe pretorul Plasei Vrancea că: *„Duminică 18 sept.a.c. se sfințește în prezența guvernului Biserica Neamului de la Mărășești. În vederea aceasta în dimineața zilei ve-ți fi la locul de solemnitate cu Primarii Comunilor, purtând eșarfe tricolore. Fiecare Primar v'a aduce delegații din săteni și sătence îmbrăcate în costume naționale ale localității. Pe cât posibil vor veni și echipe de călăreți. Cetele de vrânceni vor aduce și buciumașii. Ve-ți avea grijă ca toată*

lumea să aibă hrană asupra lor pe timpul deplasării. Să aibă furaje pentru cai.

Numele comunelor participante: Vidra, Tichiriș, Colacu, Valea Sărei, Bârsești, Negriștea, Tulnici, Irești, Găuri, Vizantea, Câmpuri, Răzoara, Mărăști”.

Un anunț din ziarul „Universul” făcea cunoscut că inaugurarea a fost pregătită pentru duminica de 18 septembrie „Întru pomenirea și cultul eroilor noștri –care, în luptele crâncene ce s-au dat în vara anului 1917, în regiunea Mărășești, ...s-a înălțat pe câmpul dela Răzoara, un măreț monument: Biserica Neamului și mausoleul eroilor. ...Acest monument care va fi sfințit azi –cu o deosebită solemnitate, prin caracterul său religios și patriotic, este imnul de credință și de pioasă recunoștință, săpat în piatră nepieritoare, pentru slava Celui de sus și ...pentru mărirea virtuților ostășești ale luptătorilor dela Mărășești...E momentul ce va fi de acum înainte prilej de pelerinaj pentru românii de pretutindeni, strâns uniți în patria lor, nu ca să plângă pe cei adăpostiți într' însul, ci ca să-i sfințească”.

Într-o Adresă, Prefectura Județului semnala faptul că s-a făcut sfințirea Mausoleului de la Mărășești „în ziua de 18 septembrie 1938, în prezența Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, a Marelui Voievod Mihai de Alba Iulia, a guvernului sub președinția S.S.I. Patriarh Miron Cristea, a Căpeteniilor Oștirii, a I.P.S.S. Mitropolitul Neculai Bălan al Ardealului, P.S.S. Episcopul Triteanu al Romanului, I.P.S. Ciopron al Armatei, ...a autorităților din județul Putna, a diferitelor Asociații de foști luptători, a armatei, delegațiilor numeroase de locuitori din județele limitrofe și membrilor S. O. N. F. R.”.

Deschiderea ceremoniei a fost făcută de către regele Carol al II-lea. S-a remarcat discursul mitropolitului Ardealului, care și-a exprimat speranța că în lume va domni credința binelui. Rostirile celorlalți vorbitori au îndemnat pe cei care vor veni la Mărășești să vină „cu sufletele înălțate și pline de seninătate” 90 gândind la jertfa eroilor.

Biserica Eroilor Neamului devenea astfel simbolul marelui sacrificiu și locul de reculegere al tuturor, fiind centrul unui cult, „cultul eroilor”, amintind de o clipă importantă din istoria țării.

Mausoleul înalt de 22 de metri, de formă circulară având diametrul de 40 de metri, este încadrat de o parte și alta de terase suprapuse, simetric dispuse pe o lungime de aproximativ 60 de metri. Construcția este dominată de Cupola Gloriei împodobită cu o friză sculptată în piatră de către Ion Jalea și Corneliu Medrea.

Compozițiile figurative ale cupolei, în relief, reprezintă scene de luptă și vitejie ale armatei române din timpul luptelor Primului Război Mondial. Cupola este dominată de o cruce înaltă de peste trei metri, care se sprijină pe un postament încadrat de patru vulturi cu aripile desfăcute. Sub friză, pe postamentul pe care este surmontată, pe fațada principală se află o ușă din metal.

Pe fațada principală a Mausoleului se poate citi inscripția cu litere din bronz „Întru slava eroilor neamului”. De o parte și alta a portalului sunt inscripționate pe plăci din bronz localitățile unde s-au purtat lupte în Primul Război Mondial. În partea dreaptă sunt menționate: Jiu –Olt – Sibiu –Coșna –Cireșoiaia –Robănești –Neajlov –Dragoslave –Predeal –C. Lung –Panciu – Răzoara –Brașov –Porumbacu. Pe plăcile din partea stângă apar localitățile: Mărășești –Mărăști

–Oituz –Doaga –Muncel –Arabagi –Barcut –Amzacea –Prunaru –Cerna –Cașin –Valea Uzului – Sticlărie. Plăcile sunt marcate de medalioane din bronz cu stemele celor trei țări române.

În stânga portalului, pe o placă albă de marmură citim: „*Mausoleul Mărășești –panteon al eroilor neamului ridicat pe locul memorabilei bătălii de la 6 august 1917, cinstește memoria celor căzuți la datorie, prezentând posterității pilda nepieritoare de vitejie și spirit de sacrificiu în lupta pentru apărarea gliei strămoșești.*

Inițiativa construirii mausoleului a aparținut comitetului Societății Femeilor din România. Construirea mausoleului, după proiectul arhitectului român George Cristinel, s-a desfășurat în două etape: 1923 –1924 parterul; 1936 –1938 nivelul superior”.

Accesul în interiorul monumentului se face printr-un portal masiv din fier forjat și bronz, semicircular la partea superioară, pe care s-au înscris anii 1916 –1918. Un culoar străjuit de zece coloane cu capitel corintic, conduce vizitatorul către interiorul mausoleului. La capătul culoarului, pe perete, a fost amplasată o placă de marmură albă pe care s-a inscripționat cu litere de aur: „*Actul ctitoricesc de întemeiere: Sub domnia prea iubitului nostru Rege Carol al II-lea, moștenitor al Tronului fiind Măria sa Mihai, Mare Voievod de Alba Iulia, desăvârșitu-s'a acest monument național, ce s-a ridicat sub domnia marelui Rege Ferdinand Întregitor de Neam și a Reginei Maria, doamna sufletului nostru pentru cinstirea vitejiei românești, cari a sfărâmat aici, pe acest pământ binecuvântat un mileniu de robie. Înfrăptuind Unirea tuturor Românilor, chemând la viață liberă atâtea popoare și înscriind pentru vecie numele de Român în cartea de aur a eroilor marelui războiu de dreptate din 1916 –1918.*

Prim ministru și Patriarh al României fiind Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Miron Cristea, ministru al Apărării Naționale domnul general Gh. Argeșanu, ministru secretar de stat al Ministerului Apărării Naționale domnul general Alexandru Glatz, ministrul Cultelor Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colah al Clujului și al Feleahului, ministru de Finanțe domnul Mircea Cancicov.

Piosul locaș a fost executat din inițiativa, prin munca și strădaniile Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, președinta generală fiind Principesa Alexandrina Gr. Cantacuzino, vicepreședinta generală doamna Elena M. Seulescu, secretara generală d-na Zefira colonel Voiculescu, casiera generală doamna Maria El. Georgescu și cu concursul neprecupețit al domnului consilier regal Gh. Tătărăscu, al domnului general Ilasievici, al domnilor generali Tone Sinegreanu, al domnului colonel Fotescu, arhitect fiind domnul George Cristinel, antreprenor domnul Tiberiu Eremie, sculptori domnii Ion Jalea și Medrea, pictor domnul Eduard Săulescu”[n. n. Copie după placa de marmură].

Un culoar circular unește cele 18 galerii dispuse radial, care cuprind cele 154 de cripte individuale și nouă cripte comune, cripte care adăpostesc osemintele a peste 6.000 de eroi. Opt dintre culoare au o lungime mai mare decât celelalte care au formă circulară și primesc lumină naturală prin ochiuri de geam. Criptele circulare adăpostesc nu numai cripte individuale ci și gropi comune în care au fost înhumați câte 300 eroi necunoscuți. Pe plăcile de deasupra criptelor, „*meșterul Ghenz Moje–din partea Societății <<Mormintele Eroilor>> a încrustat numele eroilor identificați sau, în cazul eroilor necunoscuți, numele localităților de unde au fost exumați”.*

Acestea sunt: „1. Culoarul „B” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la N –S Tecuci și Sascut.

2. Culoarul „D” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la N. de Jud. Putna și Sascut.

3. Culoarul „F” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la Pralea și Mușunoaiele.

4. Culoarul „H” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la Pralea și Mușunoaiele.

5. Culoarul „J” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele Mărășești.

6. Culoarul „L” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele dela Pralea, Mușunoaiele, Popeni, Blidari.

7. Culoarul „N” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la Jâvreni și Crucea de Piatră.

8. Culoarul „P” –300 de soldați necunoscuți căzuți în luptele de la Mărășești”.

În mijlocul culoarului K se află sarcofagul generalului –maior rus, Feodor Alexandrovici Colacev, comandant al artileriei Corpului VIII Armată rus, decorat cu ordinul „Mihai Viteazul”, cl. 3, pentru modul strălucit cum a condus focul artileriei în bătăliile de la Mărășești –august 1917/94, pe a cărui criptă a fost inscripționat următorul text: „*Reînhumat în acest loc de aleasă prețuire ca mărturie a frăției de arme dintre poporul nostru și puternicul vecin de la răsărit manifestată în luptele din anii 1877, 1916 –1917 și războiul de eliberare 1944 –1945; 6 august 1947*”.

Pe o placă memorială amplasată într-una din intrările spre capela centrală s-a inscripționat numele „*General de armată Cihoski Henric 1871 –1950, Comandant al Div. a X-a, Corpul V Armată*”.

În cele șase cripte de pe Culoarul cavalerilor au fost înhumați eroii cunoscuți ale căror nume și regimente au fost săpate în marmură:

„*Cripta nr. 1 -Locotenent Gabriel Pruncu, Regimentul 50/64 infanterie.*

Cripta nr. 2 –Locotenent Artur Vârtejeanu, Regimentul 9 vânători.

Cripta nr. 3 –Căpitan Constantin Văgănescu, Regimentul 9 vânători.

Cripta nr. 4 –Maria Ion Zaharia, etate 12 ani d. 6 august 1917.

Cripta nr. 5 –Maior Ignat Grigore, Regimentul 52 infanterie.

Cripta nr. 6 –Preot Ionescu Cazacu Ștefan, Preot Nicolau Grigore, Regimentul 3 Olt”.

Pentru acoperirea criptelor s-au folosit plăci din piatră.

În capela centrală, în fața altarului, a fost amplasat sarcofagul generalului Eremia Teofil Grigorescu. Sarcofagul surmontat pe un postament din beton de formă paralelipipedică a fost realizat în stil neoclasic, cu nișe frumos ornate cu colonete adosate, cu capiteliuri dorice. În nișa de pe latura vestică a fost montată o placă de bronz, semicirculară la partea superioară, pe care s-a înscris numele generalului Eremia Grigorescu. Marginea este decorată cu motive vegetale în relief și cruci înscrise în cerc. Pe capac, o cruce în relief cu bordură decorată cu motivul funiei împletite către care converg raze. Tot pe capac s-a încrustat o sabie și anii 1916 –1921. Pe

laturile sarcofagului, în partea superioară a acestuia s-a inscripționat: „*Aici odihnesc alături de generalul lor ostașii necunoscuți*” și localitățile unde au luptat conduși de Eremia Grigorescu: „*Mulciova –1916*”, „*Arabagi –1916*”, „*Oituz –1916*”, „*Pralea –1917*”. Nu a fost omisă nici deviza „*Pe aici nu se trece –Mărășești 1917*” născută în timpul luptelor. La baza sarcofagului, pe placa de marmură albă se poate citi inscripția: „*În acest loc a fost depus monumentul ostașului necunoscut în perioada 24.IX. 1991 –25.X. 1991*” (înainte de a fi mutat în capitală).

În partea opusă sarcofagului s-a amenajat o capelă, care ca și criptele, a fost realizată din tencuială de piatră artificială buciardată. Din același material s-au realizat și bolțile și pereții capelei. La pardoseală s-a folosit mozaicul pentru toată suprafața mausoleului. Capela este despărțită de altar printr-un perete plin-gol ce simbolizează iconostasul. Intrarea sau lăcașul ușilor împărătești este străjuit de două coloane cu fusul rotunjit și capiteluri compozite. Coloanele susțin o arcadă semicirculară în retrageri succesive, care formează un fronton pe care s-a pictat scena „*Cina cea de taină*”. Ușile împărătești au ramele sculptate cu motive vegetale, mărginite de o funie împletită și șiruri de perle, iar în mijloc s-a pictat scena „*Bunavestirii*”. Golurile ușilor diaconești sunt de formă dreptunghiulară și sunt surmontate de frontoane crenelate în care s-au pictat câte două medalioane cu chipuri de evangheliști. Ușile diaconești prezintă același decor ca și cele împărătești și câte un medalion pictat cu chipurile arhanghelilor Mihail și Gavril.

Mobilierul din capelă și cel din altar realizat din piatră artificială a primit aceleași decorații vegetale în relief. Mobilierul este compus din iconostas, tetrapod și douăsprezece jilțuri dispuse câte trei.

Din capelă, două scări în spirală, dispuse simetric, conduc către etaj unde se află „*Cupola Gloriei*” pe a cărei boltă semicirculară s-a pictat în frescă „*Sfântul Duh*”. Lumina pătrunde în interior prin ferestre mici, dreptunghiulare, amplasate la baza cupolei. Spațiul interior a fost împărțit prin opt coloane în opt panouri pe care s-au pictat îngeri militari înaripați, înveșmântați în armuri, purtând săbii de foc. Sub fiecare panou s-au pictat și numele localităților unde s-au purtat lupte în vara anului 1917. Sub aceste înscrisuri se află o friză decorată cu simboluri militare pictate: cască, săbii încrucișate și ramuri de măslin, care alternează cu deschideri dreptunghiulare în care s-au montat câte trei ferestre mici prin care pătrunde lumina.

În partea inferioară a picturii au fost înscrise psalmi: „*Dumnezeule scapă-mă de vrăjmașii mei, ocrotește-mă de potrivnicii mei, scapă-mă de rău făcători, izbăvește-mă de oameni setoși de sânge! –Căci iată-i că stau la pândă să-mi ia țara. –Fără să fiu vinovat, fără să fi păcătuit Doamne!. –Cu toată nevinovăția mea ei aleargă, se pregătesc.*” și „*Dumnezeule ne-ai lepădat, ne-ai împrăștiat și te-ai mâniat. Ridică-ne iarăși! Ai cutremurat pământul, l-ai despiciat; Drege-i spărturile căci se clatină! Ai făcut pe poporul tău să treacă prin lucruri grele. Ne-ai adăpat cu un vin de amorțire. Ai dat celor ce se tem de tine un steag. Ca să-l înalțe spre adevăr*”.

În centrul rotondei se află o deschidere circulară, mărginită de o gardenă realizată din fier forjat. Provinciile românești care s-au unit cu România formând România Mare: Basarabia, Bucovina, Banat și Ardeal, au fost înscrise la baza deschiderii din planșeul cupolei, cu litere în relief, despărțite de împletituri din stuc.

Pictura cupolei a fost executată de către pictorul Eduard Săulescu care și-a semnat opera. Între pictor și Societatea Ortodoxă a Femeilor Române s-a încheiat în mai 1938 un proces - verbal de recepție a lucrărilor de pictură, în care se menționa că „*Întreaga lucrare executată în procedeul „fresco” reprezintă un simbol redat sub forma unei apoteozări a eroilor cari s'au jertfit pentru apărarea și întregirea patriei. Bolta reprezintă una din cele trei puteri ale Sfintei Treimi „Sf. Duh”, care planează răspândind razele luminoase asupra osemintelor adăpostite în acest sanctuar al neamului.*

Cele opt panouri reprezintă apoteozarea umbrelor eroilor încununați și protejați de Heruvimii Puterilor Cerești.

Panoul din mijloc reprezintă scena apariției Sfântului Arhanghel Mihail, care ridicând sabia de foc spre cer, mânerul capătă forma ordinului „Mihai Viteazul” ca un simbol al vitejilor căzuți pe Altarul Patriei”.

Pe stâlpii care separă panourile pictate au fost amplasate steaguri tricolore după modelul celor care au aparținut regimentelor care au luptat pe aceste locuri și pe care s-au inscripționat numele acestor localități. Steagurile au fost executate din mătase tricoloră, având central stema țării și o ghirlandă din frunze de măslin, iar în cele patru colțuri câte o coroniță și ghirlande. Hampele steagurilor au fost făcute din mahon și aveau în vârf câte un vultur din metal. Steagurile au fost donate de către Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, la data de 18 aprilie 1938, ca apoi, în anul 1944 să fie transferate la filiala acestei societăți din Buzău. Actualmente se află în posesia Muzeului Militar din București. În Mausoleu au fost expuse copii după originalele aflate la București.

Pe steaguri s-au marcat numele localităților, ale regimentelor, precum și datele la care s-au desfășurat luptele din vara anului 1917: „*Prisaca –1/14 August 1917. R. 7, 8, 9, 32, 54, 55 I.; Muncelu –15/28 August –21 August/3 Septembrie 1917. D.9, 11, 15I.; Răzoare –6/19 August. R. 39, 40, 47, 48, 50, 51I.,9 V.; Mărășești –24 Iulie/ 6 August –21 August/3 Septembrie 1917. D. 5, 9, 10, 13, 14, 15I.; Doaga –27 iulie/7 August 1917. R. 7, 8, 32I. și 9V.; Cota 100 –6 August 1917. Cpt. Grigore Ignat; Panciu –30 Iulie/12 August –1/14 August 1917. R. 9V. și R. 41, 49I.; Chicera –1/14 August 1917. R. 10V., 33, 38I.”*

La realizarea construcției s-au folosit materiale ca betonul bătut în straturi pentru cripte și betonul armat pentru restul zidăriei grinzilor, stâlpilor, arcurilor și bolților. Tencuielile interioare și exterioare au fost executate din ciment „*glet*” așezat direct pe plăcile din beton.

Coloanele de pe holul de la intrare au fost realizate din beton armat, au fusul circular, iar la partea superioară au capiteluri compozite. Coloanele susțin arcade semicirculare, care la rândul lor sunt puncte de sprijin pentru bolta semicirculară care acoperă holul. Cele 42 de coloane din interior, care au fost executate în același stil, străjuiesc de o parte și alta a criptelor.

La acoperirea zidurilor exterioare s-au folosit blocuri de piatră din „*trahit tare*” (rocă de natură magmatică, efuzivă) din carierele de lângă Deva, fără profile, buciardată. Platformele și gradenele s-au executat din trahit ca și treptele. La parapetele exterioare s-a folosit piatră prelucrată rustic la exterior și piatră dreaptă, buciardată pentru interior. Pe platforme, gradene și paliere s-a executat dalaj din același trahit aplicat pe strat din mortar.

Cupola în exterior a fost realizată din blocuri de piatră așezate pe trei rânduri, pregătită special pentru sculptură.

Literele și rozetele de pe fațada mausoleului au fost executate de firma „V.V. Rășcanu”, iar celelalte lucrări din fier forjat de către firma Teodorescu și Casa Vitos.

Mausoleul a fost amplasat în incinta unui parc amenajat cu pomi și spații verzi.

În anul 1958, în parcul din fața Mausoleului a fost mutat din Capitală mormântul Eroului Necunoscut, care în anul 1991 a fost dus din nou la București, și așezat în parcul Carol, acolo unde de fapt a fost locul stabilit inițial. Timp de o lună de zile, până la părăsirea Mausoleului, a stat în Mausoleu alături de sarcofagul generalului Eremia Grigorescu. În Capitală a fost reînhumat după un ceremonial „în cea mai pură tradiție religioasă și militară românească”.

În locul mormântului s-a înălțat o cruce din marmură albă.

În anul 1987, pe latura dreaptă a Mausoleului, s-a inaugurat clădirea în formă de melc, în care s-a organizat „Muzeul luptelor de la Mărășești”. Epopeea marilor bătălii ale Primului Război Mondial este prezentată printr-o expoziție foto-documentară, costume militare, arme și armament folosit de armata română în Războiul de Întregire, obiecte care au aparținut generalului Eremia Grigorescu și Ecaterinei Teodoroiu. Peretele interior a fost acoperit cu pictură în frescă executată de către pictorul Petre Achițenie. Fresca prezintă în cadre dreptunghiulare, aspecte din lupta de rezistență a poporului nostru de-a lungul istoriei, încheind cu mai multe panouri în care a redat aspecte din timpul luptelor din Primul Război Mondial și momentul 1 Decembrie 1918.

Din anul 1992, cele două alei ce conduc vizitatorii de la intrare spre Mausoleu sunt străjuite de o galerie de eroi immortalizați în bronz de către sculptori contemporani. Busturile comandanților armatei române: mareșalii Alexandru Averescu și Constantin Prezan, generalii Constantin Cristescu, Eremia Grigorescu, Ion Dragalina, Gheorghe Mărdărescu, Henri Cihoski, generalul francez Henri Mathias Berthelot și a celor doi eroi români căzuți la datorie în zilele de august 1917, sublocotenent Ecaterina Teodoroiu și căpitan Grigore Ignat, au fost amplasate pe postamente paralelipipedice din beton placate cu marmură albă, surmontate pe socluri pătrate.

Pe platformele laterale ale intrării în Mausoleu străjuiesc două tunuri folosite de armata română în timpul luptelor din 1917, iar pe margine sunt obuze de mare calibru.

În timp, datorită fenomenelor naturale, a seismelor, clădirea Mausoleului a avut de suferit, necesitând lucrări de reparații și consolidări. Primele de acest fel s-au executat în anul 1942, după cutremurul din toamna anului 1940. S-au reparat fisurile de la cele opt strane din piatră și de la altar. De asemenea au fost injectate cu mortar de ciment toate fisurile de la Cupola Gloriei și a scărilor, și s-a revizuit întreaga pietrărie a clădirii.

Între ani 1974 –1976 s-au executat lucrări de reparații la Cupolă când s-a turnat plumb topit în rosturile verticale și orizontale ale Cupolei. Tot atunci s-au etanșat și toate luminatoarele.

După seismul din anul 1977 au fost necesare lucrări de reparații și restaurări care au început în anul 1983. Atunci s-a făcut restaurarea întregului ansamblu începând cu decaparea totală a dalajului în vederea refacerii hidroizolației și a întregii zidării.

În anul 1987 s-a curățat întreaga suprafață exterioară prin metoda sablării cu nisip.

Ultima restaurare a fost executată în anul 1992 când s-au consolidat placajele ce acoperă terasele din fața mausoleului.

Mausoleul de la Mărășești va dăinui astfel peste veacuri ca exemplu de spirit de sacrificiu și onoare, de patriotism, pentru generațiile viitoare care îi vor trece pragul.